

Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni rivojlantirishning zarurligi va nazariy jihatlari

Karimov Ulug'bek Mirzajon o'g'li

TDIU magistranti

Milliy iqtisodiyotdagi tuzilmaviy siljishlar va o'zgarishlar singari, mamlakatimizning xalqaro moliya tashkilotlari bilan o'zaro barqaror hamkorligini muvozanatlashgan va tizimli takomillashtirishda institutsional islohotlarning ahamiyati yuqori hisoblanadi. Mazkur islohotlar o'zaro hamkorlikning institutsional muhiti sifat ko'rsatkichlarini yanada yuksaltirishga yo'naltirilgan. Shu nuqtai nazardan, oldin mavjud bo'lgan institutsional mexanizmlarni yangilash, ularning bir-biri bilan o'zaro yaqinligini kuchaytirish, ular orasida vujudga kelgan bo'shliqlarni o'rganish muhim.

Xalqaro moliya tashkilotlari mamlakatlar o'rtasidagi munosabatlarni kengaytirish va ularni yangi bosqichga olib chiqishi zarur. Xalqaro moliya tashkilotlari jahon iqtisodiyotida katta rol o'ynaydi. Xalqaro moliya tashkilotlari rivojlanayotgan mamlakatlarga o'z imkoniyatlaridan kelib chiqqan holatda yordam berishi va mamlakatni barqaror rivojlanishi uchun amaliy va nazariy yordam berishi lozim.

Mamlakatimiz iqtisodiyotdagi bugungi kunning muhim vazifalaridan biri bu xalqaromoliya munosabatlarini rivojlantirishdan iboratdir. Moliya bozori iqtisodiyotni rivojlantirish, yalpi ichki mahsulotlarni oshirish, kapital jalb qilish, investitsion jozibadorlikni oshirishga xizmat qilishini ko'rishimiz mumkin. Jamiyat taraqqiyotida moliyaviy munosabatlarning o'rni esa beqiyosdir, zero, ular moliyaviy resurslarining harakati shakllanishi, taqsimlanishi va xalqaro moliya bozori institutlari hamda moliyaviy institutlar va tashkilotlar tomonidan ishlatilishiga asoslangan tarkib bo'yicha murakkab bo'lgan munosabatlar tizimidir. Shu sababli, hozirgi vaqtda kelib, O'zbekiston bilan ko'plab moliya tashkilotlar iqtisodiy munosabatlar keng yo'lga qo'yilib va samarali hamkorlik aloqalarini o'rnatib kelmoqda. Bu xalqaro moliya tashkilotlari O'zbekistonning ijtimoiy va iqtisodiy sohalariga bir qator investitsiyalar kiritgan. Investitsion loyihalar soni ko'p va hamkorlik aloqalarini mustamkamlash doimiy ravishda e'tibor qaratilishi lozim. Sababi shundaki, xalqaro bozorga chiqish, davlatning eksport salohiyatini oshirish, aholining ijtimoiy qo'llab quvvatlash, hamda ishlab chiqarish hamda xizmat ko'rsatish infratuzilmasini yaxshilash uchun xalqaro moliya institutlarini bilan aloqalarni rivojlantirish vazifalardan biri hisoblanadi.

Jahon banki guruhining asosiy maqsadi rivojlanayotgan va iqtisodiyotiga o'tish davrida bo'lgan davlatlarga moliyaviy yordam ko'rsatish hisoblanadi. Ushbu guruh tarkibiga kiruvchi har bir institut o'z resurslaridan mustaqil ravishda va o'zlari belgilangan sharoitda mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish dasturlarini amalga oshirishga hissa qo'shadigan investisiya loyihalarini moliyalashtirish bo'yicha faoliyat olib boradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev tomonidan tasdiqlangan PF-4947-sonli Farmonidan ham ushbu masalalarga alohida to'xtalib o'tilib, unda kapitalni jalb qilish va korxonalar, moliyaviy tashkilotlar va xalqaro munosabatlarni tashkil etuvchi moliya bozorini rivojlantirishga qaratilgan O'zbekiston Respublikasi moliya bozorini o'rta muddatli va uzoq muddatli istiqbolda rivojlantirish konsepsiyasini ishlab chiqishi belgilab qo'yilgan.

Yangilanayotgan O'zbekiston Respublikasidagi tub islohotlar doirasida xalqaro moliya institutlari bilan o'zaro hamkorlik doirasidagi institutsional islohotlarda iqtisodiy siyosat trayektoriyasi maqsad, vazifalari, ayrim instrument va mexanizmlarini yangilash lozim.

Xalqaro moliya tashkilotlari jahon iqtisodiyotida katta rol o'ynaydi. Ular turli mamlakatlarga mablag' ajratish va kredit berish bilan shug'ullanadilar, jahon savdosini rivojlantirish va moliya tizimini barqarorlashtirishga yordam beradilar.

Quyidagilar xalqaro moliya tashkilotlari ishtirokchilari hisoblanadi:

davlat;

nodavlat tashkilotlar.

Jahon iqtisodiy rivoji uchun xalqaro moliya institutlari qaysi funksiyalarni bajaradi?

- jahon iqtisodiyotining holati, tendensiyalari va rivojlanish omillari tahlili;
- jahon iqtisodiyotini tartibga solish, xalqaro savdoni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish maqsadida global valyuta va fond bozoridagi operatsiyalar;
- investision faoliyat (xalqaro va ichki milliy loyihalarga yo'naltirilgan kreditlar);
- davlat loyihalarini kreditlash;
- xalqaro ko'mak dasturlarini moliyalashtirish;
- ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish;
- xayriya faoliyati.¹

Mamlakatni jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga qaratilgan loyihalarni amalga oshirish bo'yicha xalqaro va xorijiy moliya institutlari (keyingi o'rinlarda moliya institutlari deb yuritiladi) bilan hamkorlik izchil rivojlanmoqda.

Shu bilan birga, mazkur sohada ayrim davlat boshqaruvi organlari vakolatlarining aniq belgilab qo'yilmaganligi va funksiyalarining takrorlanishi moliya institutlari bilan hamkorlikni yanada faollashtirishga to'sqinlik qilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Xalqaro moliya institutlari, tashkilotlari va donor mamlakatlar bilan hamkorlik qilish, yirik va strategik muhim investitsiya loyihalarini amalga oshirish masalalari bo'yicha idoralararo kengash tomonidan qarz, kredit va grant mablag'larini jalb qilish va ulardan foydalanish borasidagi ishlarning tashkil etilishi vakolatli davlat organlarining mas'uliyati va tashabbuskorligini pasaytiradi, ortiqcha byurokratik tartib-taomillar va xarajatlarga olib keladi.

O'zbekistonning xalqaro moliyaviy institutlar bilan aloqasi O'zbekiston xalqaro moliya institutlari bilan aloqalarni kengaytirishdan ko'zlangan maqsadlar; Xalqaro moliya institutlari bilan aloqa O'zbekistonning boshqa davlatlar bilan hamkorlik qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu aloqalar orqali O'zbekistonda turli sohalarda amalga oshirilayotgan loyihalarni amalga oshirishda xarajatlarning kamaytirilishi, ma'lumot almashinuvi va innovatsion ishlarni rivojlantirishni yo'lga qo'yish. Shu bilan bir qatorda O'zbekistonning moliyaviy islohotlarni rivojlantirishda yordam beradi. O'zbekiston xalqaro valyuta banki va boshqa ko'plab xalqaro tashkilotlar faoliyat yuritadi. Ular bilan hamkorlik qilish va a'zo bo'lish orqali O'zbekiston dunyoning boshqa mamlakatlarimamlakatlaridan investitsiyalar olishga imkoniyat yaratadi. O'z navbatida mamlakat bunday banklardan kreditlarni jalb qilishda O'zbekistonning xalqaro moliya bozorida investitsion jozibadorligi ham ahamiyatlidir. Davlat tomonidan biznesga yo'l qo'yish va ularning rivojlanishini ta'minlash uchun jalb etuvchi siyosat yaratilishi kerak. Bu siyosat orqali xalqaro kompaniyalar O'zbekistonga kelib biznesni rivojlantirishga qodir bo'ladi. Shu sababli so'ngi yillarda investitsion loyihalarga ko'plab mtiyozlar yaratilmoqda.

¹ A. Vahobov, U. Burxonov, N. Jumayev. Xalqaro moliya munosabatlari. - T.: Sharq. 2022. 400 b.

Xulosa qilib aytganda O‘zbekiston va xalqaro moliya tashkilotlar o‘rtasidagi moliyaviy munosabatlarni rivojlantirishda, iqtisodiy-moliyaviy rivojlanish omillaridan kelib chiqib mamlakat milliy iqtisodiyotini rivojlantirishning moliya-kredit tizimini zamonaviy mexanizmlarini ishlab chiqish lozim. Shu bilan bir qatorda xalqaro moliya tashkilotlariga a‘zo bo‘lish jarayonini tezlashtirish va xalqaro moliya institutlari pul mablag‘lari evaziga investitsion loyihalarni ko‘paytirish va ularning hajmini oshirish orqali mamlakatni rivojlantirish hisoblanadi. Shuningdek, Xalqaro moliya tashkilotlari tomonidan taqdim etilayotgan moliya mahsulotlari xalqaro moliya tizimidagi maqbul va uzoq muddatligi bilan ajratilb turadi. Rivojlanayotgan milliy xo‘jaliklarning moliya va kapital bozorlariga dunyo moliya tizimidagi birlamchi manbalardan moliya resurslarni keng sur‘atlarda jalb etilishi, mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini, makroiqtisodiy barqarorligini, hamda iqtisodiyot tarmoqlarini raqobatbardoshligini ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon xo‘jaligining globallashuvi va milliy iqtisodiyotlarning transformatsiyalashuv jarayonlarida xalqaro moliya institutlari tomonidan taklif etilayotgan moliya mahsulotlarining mohiyatini chuqur o‘rganilishi, a‘zo mamlakatlarning ulardan foydalanishida, shu bilan birga asoslangan qaror qabul qilishlarida muhim ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, o‘zaro iqtisodiy hamkorlik doirasida mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy loyihalarning samardorligini ta‘minlashda ham, xalqaro moliya institutlarining moliyaviy mahsulotlarini ilmiy tahlil etish tizimli islohotlar amalga oshirilayotgan davrning talabi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh. Abdullayeva. Xalqaro valuta-kredit munosabatlari. — T.: IQTISOD — MOLIIYA, 2021 y. 588 b.
2. A. Vahobov, U. Burxonov, N. Jumayev. Xalqaro moliya munosabatlari. - T.: Sharq. 2022. 400 b.
3. Ж ек И., Жук И., Киреева Е., К равченко В. «Международные финансы». Учеб. Пособие. Минск: «БГЭУ», 2020. 200 с.
4. N. Jumayev. «Jahon moliyavjy iqtisodiy inqirozi mohiyati, sabab-oqibatlar va O‘zbekistonga ta'siri». — T.: «JIDU», 2021. 56 b.
5. N. Jumayev, U. Burxonov. Moliyaning dolzarb muammolari. - T.: 2023. 384 b.